

Zavinenie pri účastníctve na trestnom čine

Culpability in Criminal Participation

Milan Boroš

Abstract: *In the paper, the author pays attention to the relationship of two criminal law institutes that find their legal anchor in the grounds of the criminal liability regulated by the Slovak Criminal Code. Their legal forms are quite laconic and, as a result, they are not entirely able to offer explicit answers to a number of issues that exist in the legal practice. Fault is a prerequisite for criminal liability of any single natural person, irrespective of whether the offence was committed by an individual or by several participants, but with a pluralist participation, it takes on a slightly different dimension. This dimension, therefore, the author attempts to outline in the presented paper while analysing it in the theoretical-methodological context and, partially, also from the historical-legal point of view.*

Key Words: *Criminal Law; Crime; Culpability; Participation; Complicity; Support; Cue; Order; Organisation; the Slovak Republic.*

Abstrakt: *Autor v príspevku venuje pozornosť vzájomnému vzťahu dvoch trestnoprávných inštitútov, ktoré nachádzajú svoje právne zakotvenie v základoch trestnej zodpovednosti reglementovaných slovenským Trestným zákonom. Ich zákonná úprava je pomerne jadrná, v dôsledku čoho nie je úplne spôsobilá ponúkať explicitné odpovede na viaceré otázky, ktoré sa v právnej praxi vyskytujú. Zavinenie je nevyhnutnou podmienkou trestnej zodpovednosti každej jednotlivej fyzickej osoby, bez ohľadu na to, či trestný čin spácha sama alebo v súčinnosti s viacerými, avšak pri pluralitnej účasti naberá o čosi iný rozmer. Tento rozmer sa preto autor pokúša načrtnúť v predložennom príspevku, pričom ho analyzuje v teoreticko-metodologických súvislostiach a čiastočne i z historicko-právneho pohľadu.*

Kľúčové slová: *Trestné právo; trestný čin; zavinenie; účastníctvo; spolupáchatel'stvo; pomoc; návod; objednávateľ'stvo; organizátor'stvo; Slovenská republika.*

Úvod

Spáchanie trestného činu, prirodzene, nie je zakaždým výhradnou doménou len jedinej osoby; mnohokrát je výslednicou činnosti viacerých zúčastnených. Ich zaangažovanie do trestnej činnosti však môže mať rôznu intenzitu, ako aj mnohorakú formu a podobu. Nie je vylúčený ani podiel takej osoby, ktorá o účasti na trestnom čine nebude mať žiadnu vedomosť alebo sa do kriminálneho činu zapletie bez svojho zavinenia.

Rozmanitosť foriem spáchania trestného činu je zásadne záležitosťou trestného kódexu, ktorý ich všeobecnými znakmi vymedzuje predovšetkým vo svojej všeobecnej časti, ale niekedy aj prostredníctvom typových znakov príslušných skutkových podstát trestných činov uvedených v osobitnej časti.

Za kvalifikovanú formu trestnej súčinnosti pokladá trestnoprávna náuka účastníctvo na trestnom čine.¹ Ide o problematiku, ktorá stelesňuje jednu z najobtiažnejších otázok celého trestného práva hmotného, zároveň však aj jednu z najzaujímavejších.² V účastníctve sa totižto premietajú takmer všetky problémy všeobecnej časti, ktoré s ohľadom na pluralitnú participáciu osôb naberajú celkom iný rozmer.³

Sám Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon⁴ v platnom znení (ďalej len „Trestný zákon“) obsahuje reglementáciu, ktorá je pomerne strohá; samotné účastníctvo (v širšom slova zmysle) upravuje v dvoch paragrafoch (§§ 20 a 21). Niet preto divu, že na mnohé otázky, ktoré sa v praxi vyskytujú, neponúka výslovnú odpoveď a je úlohou trestnoprávnej vedy a aplikačnej praxe súdov, aby prispeli k správne, zákonnému a spravodlivému rozhodovaniu o trestnoprávnom osude osoby účastnej na trestnom čine.

Keďže princíp *nullum crimen sine culpa* nestráca na svojom význame ani pri účastníctve, je mimoriadne dôležité skúmať jeho naplnenie a prís-

¹ Bližšie pozri BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 199. ISBN 978-80-7097-695-1.

² Porovnaj SLUNEČKO, P. a P. ZELENÝ. Pohľad na niektoré praktické otázky uplatňovania inštitutu účastnenstvá. *Socialistická zákonnosť*. 1971, roč. 19, č. 7-8, s. 457. ISSN 0037-8305.

³ Porovnaj ŘÍHA, J. *Účastenství v trestním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 1.

⁴ Bližšie pozri Trestný zákon č. 300/2005 Z.z. v znení neskorších zmien a doplnkov. V texte sa vyskytujúce slovné spojenie Trestný zákon v príslušných tvaroch zodpovedá tomuto trestnému kódexu (vrátane uvádzaných paragrafov bez bližšej špecifikácie), ak z kontextu textu nevyplynie niečo iné.

ne uplatnenie aj pre prípad „stretnutia viacerých duší“, aby trestnej zodpovednosti neunikla osoba, ktorej účasť na spáchaní trestného činu je zavinená a opačne, t.j. aby jej nepodliehala osoba počínajúca si nezavinne, prípadne, aby jej činu zodpovedala správna právna kvalifikácia.

Predloženým príspevkom preto chceme prispieť k lepšiemu prehľadu v už aj tak zložitej problematike, i keď si uvedomujeme, že môžeme naraziť tiež na otázky, ktorých jednoznačné vyriešenie snád' ani nie je *de lege lata* možné.⁵ Tým samým si nenárokujeme, že výklad bude jedine správny, ale oprie sa o princípy, z ktorých vychádza právna úprava účasti a zavinenia, ako aj o poznatky právnej vedy a o rozhodnutia justičných orgánov.

Zavinenie pri spolupáchateľstve

Skôr, než prejdeme *in medias res* ku skúmanej problematike, považujeme za vhodné vyjasniť termín účasti. Rozlišujeme jednak účasti v užšom slova zmysle, ktorým sa rozumie účasti na trestnom čine inej osoby (inštitúty upravené v § 21 Trestného zákona), a jednak účasti v širšom slova zmysle, pod ktorým rozumieme účasť na trestnom čine vôbec, a preto sem radíme navyše aj spolupáchateľstvo (zakotvené v § 20 Trestného zákona) ako jeho najvyššiu formu.⁶

Spolupáchateľstvo predpokladá naplnenie objektívnej podmienky, ktorou je spoločné konanie viacerých osôb, ako aj subjektívnej podmienky, ktorej základom je úmysel každej z týchto osôb smerujúci k spoločnému konaniu. Úmysly spolupáchateľov musia navyše postihnúť i jednotlivé skutočnosti zodpovedajúce páchanému trestnému činu: úmyselné zavinenie každého zo spolupáchateľov sa musí vzťahovať na skutočnosť spoločnej činnosti, ktorá je prostredníctvom príčinnej súvislosti previazaná s dosiahnutím cieľa spoločnej činnosti – s následkom trestného činu. Uvedený jednotný komplex znakov je nevyhnutné ponímať kompaktné, preto aj úmysel každého z nich musí obsiahnuť celý súhrn týchto, ako aj ostatných znakov príslušnej skutkovej podstaty (prirôdzené, s výnimkou samotného zavinenia), no navyše musí zahrnúť i úmysel ostatných spolupáchateľov spoločnou činnosťou dosiahnuť spoločný následok. Ak

⁵ Bližšie pozri ŘÍHA, J. *Účastenství v trestním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, s. 1.

⁶ Porovnaj POLÁČEK, F. Spolupáchateľstvo s predchádzajúcim spolením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 487. ISSN 0032-6984.

skutková podstata trestného činu predpokladá ešte ďalší znak, napríklad pohnútku, musí byť táto daná u všetkých spolupáchateľov.⁷

Úmyselné zavinenie smerujúce ku spoločnej činnosti a ku spoločnému následku nebude eliminované ani tým, ak každý z viacerých spolupáchateľov sleduje protiprávnou činnosťou (okrem spoločného účelu) aj svoj vlastný účel, napríklad to, že sa nechce deliť s ostatnými o korisť, ktorá ostatným z činu plynie.⁸ Do určitej miery je s daným konštatovaním v rozpore právna veta rozhodnutia Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky,⁹ ktorá, okrem iného, uvádza, že nejde o spolupáchateľstvo, ak každý z nich sleduje iný zámer. Vzhľadom na vyššie zmienené skutočnosti možno pripustiť, že každý z konajúcich spolupáchateľov môže sledovať tiež svoj vlastný, iný zámer než majú ostatní, ale správnejšia, či jednoznačnejšia je konštatácia, že je tu potrebný hlavne (rovnaký) zámer spôsobiť následok spoločnou činnosťou, ktorý musí byť prítomný u každého zo spolupáchateľov.

Dôležité je, že obsahom spoločného úmyslu spolupáchateľov musí byť zakaždým taktiež spôsobenie toho istého trestného činu [argument „ak bol *trestný čin* spáchaný spoločným konaním“ (§ 20 Trestného zákona)].¹⁰ V opačnom prípade, ak by úmysel každého zo spolupáchateľov sledoval spáchanie rôznych trestných činov, neboli by splnené pojmové znaky spolupáchateľstva. Spolupáchateľstvu preto odporuje, ak, povedzme, dvaja páchatelia spoločným konaním usmrtia iného, hoci úmysel usmrtiť vyrástol iba v jednom z nich (§ 145 ods. 1 Trestného zákona), kým druhý chcel iba ublížiť na zdraví (§ 156 ods. 1 Trestného zákona).¹¹ Prirodzene, to neznamená nevyhnutnosť, aby úmysly týchto páchatateľov zahŕňali aj právnu kvalifikáciu páchaného skutku.

⁷ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1959, s. 63.

⁸ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky z 18. 12. 1922, sp. zn. Kr I 1387/21*.

⁹ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky z 18. 08. 1970, sp. zn. 1 To 32/70 (R 57/1970)*.

¹⁰ Porovnaj ZÁHORA, J. Páchatel', spolupáchateľ a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 137. ISBN 978-80-7400-324-0.

¹¹ Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 214-215. Naopak, Ladislav Udvardy nemal za prekážku spolupáchateľstva, ak subjektívny vzťah jednotlivých „spolupáchateľov“ k páchanému trestnému činu bol rozličný. Bližšie pozri UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 127. ISSN 0037-8305.

Z konštrukcie zavinenia pri spolupáchatel'stve ďalej vyplýva potreba dohody (postačí aj nevýslovná dohoda) o vykonaní spoločnej činnosti; ak tu takej dohody niet, vtedy si spolupáchatelia musia byť vedomí aspoň možnosti, že konanie ostatných spolupáchatel'ov smeruje spoločne s ich konaním ku spáchaniu trestného činu, a sú s tým pre tento prípad uzrozumení. Ak niektorý zo spolupáchatel'ov prekročí rámec dohody (exces), za následok spôsobený excesom bude niesť zodpovednosť iba on sám; ostatných stíha zodpovednosť len v rozsahu vzájomnej dohody.¹²

I keď to Trestný zákon výslovne neuvádza, spolupáchatel'stvo je mysliteľné len v prípade spoločnej, úmyselnej účasti, a navyše len na úmyselnom trestnom čine.¹³ Je preto vylúčené úmyselné „spolupáchatel'stvo“ na nedbanlivostnom trestnom čine,¹⁴ napríklad: niekoľko robotníkov opravuje strechu budovy, avšak nesprávnym stavebným postupom dôjde k odtrhnutiu strešnej konštrukcie, ktorá spôsobí vážne zranenia viacerým osobám, ktoré práve popri stavbe prechádzali. Aj keď je ich spoločná činnosť pokrytá úmyslom, samotný následok pre zmenu len nedbanlivosťou; jeden z páchatel'ov tu slúži druhému a navzájom ako vedomý nástroj k dosiahnutiu chceného cieľa [trestnoprávne indiferentné-

¹² Bližšie pozri MADLIAK, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 272. ISBN 978-80-7097-695-1.

¹³ Definícia spolupáchatel'stva je tu veľmi podobná s definíciou zakotvenou už v Trestnom zákone č. 86/1950 Zb., pričom aj pri jeho navrhovanom prvotnom znení absentovalo výslovné uvedenie úmyslu: „*Pojem spolupáchatel'stva pri kodifikačných prácach sa prvý raz objavil v elaboráte (návrhu zákona) z polovice roka 1949; pojem však neobsahoval určenie subjektívnej stránky. To sa doplnilo až po opätovných pripomienkach v elaboráte z mája 1950, ktorý obsahoval konečnú definíciu zhodnú s Trestným zákonom (č. 86/1950 Zb.)*.“ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 207. ISSN 0032-6984. Napriek tomu, že neskorší Trestný zákon č. 140/1961 Zb. a ani súčasný Trestný zákon výslovne zdôraznenie úmyselného zavinenia neobsahujú, niet pochýb, že sa vyžaduje jedine úmyselné zavinenie. I pri rekodifikácii trestného kódexu v Českej republike (Trestný zákoník č. 40/2009 Sb.) došlo pri spolupáchatel'stve (§ 23) k výslovnému doplneniu: „*Ak bol trestný čin spáchaný úmyselným spoločným konaním...*“. Predsa len sa nazdávame, že uvedené doplnenie nebolo zrealizované najšťastnejšie a je nadbytočné, keďže bližšie nešpecifikuje subjektívnu stránku, iba zvyrazňuje osve vzaté spoločné konanie, ktoré aj tak vždy musí byť úmyselné. Namiesto prídavného mena mala byť (podľa nás) použitá príslovka spôsobu (ako tomu bolo v Trestnom zákone z roku 1950): „*Ak bol trestný čin spáchaný úmyselne spoločným konaním...*“. *De lege lata* definícia spolupáchatel'stva v Trestnom zákone je podľa nás učebnicovým príkladom pre reštriktívny výklad, keďže jej doslovné znenie by nevyklúčovalo ani nedbanlivostné zavinenie – minimálne nie vo význame síce úmyselného spoločného konania, ale na nedbanlivostnom trestnom čine.

¹⁴ Bližšie pozri MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35.

ho],¹⁵ avšak konečným výsledkom je výsledok z pohľadu trestného práva závažný.

Obdobne je vylúčené nedbanlivostné „spolupáchateľstvo“ na úmyselnom trestnom čine, napríklad: dvaja páchatelia sa nezávisle od seba vlámu do hospodárskeho objektu z dvoch rôznych strán bez toho, aby jeden o druhom vedel, a tým, samozrejme, tiež bez toho, aby u každého z nich bol zámer uskutočniť krádež spoločným úsilím.¹⁶ Spáchanie trestného činu u každého z páchatel'ov vyviera z úmyselného zavinenia, ale nezahŕňa dosiahnutie vytýčeného cieľa prostredníctvom spoločného konania.

Konečne, spolupáchateľstvu nevyhovuje ani kombinácia nedbanlivostného „spolupáchateľstva“ na nedbanlivostnom trestnom čine, napríklad: osoba oprávnená vykonávať odborné prehliadky a odborné skúšky plynových zariadení pri skúške plynového spotrebiča pozabudne zatvoriť príklop na odvode spalín. Na druhý deň obsluha zariadenia nevykoná pravidelnú kontrolu úniku oxidu uhoľnatého v dôsledku vybitia batérie detektoru na detekciu úniku oxidu uhoľnatého, a ani vizuálne neobhliadne kontrolovaný spotrebič. Na tretí deň vstúpi do priestoru umiestnenia spotrebiča kurič, ktorý sa v dôsledku zvýšenej koncentrácie oxidu uhoľnatého otrávi. Za takýchto okolností chýba u oboch ako úmysel ku spoločnej činnosti, tak aj úmysel vo vzťahu k smrti kuriča.

Napriek tomu, že spomenuté kategórie činov¹⁷ nemôžu naplňovať pojmové znaky spolupáchateľstva, nie sú z hľadiska trestného práva bezpodstatné, pričom trestnosť jednotlivých, takto zainteresovaných osôb sa v konečnom dôsledku predsa len posúdi v podstate obdobne, ako u spolupáchateľstva.¹⁸ Totižto, trestná zodpovednosť pri spolupáchateľstve je konštruovaná na báze fikcie: Trestný zákon pre ustálenie trestnej zodpovednosti spolupáchateľa požaduje jeho odlúčenie od ďalších, na trestnom

¹⁵ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 108. ISSN 0231-6625.

¹⁶ Chýba tu tzv. jednotná vôľa. Porovnaj MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35.

¹⁷ V literatúre sa objavilo ich pomenovanie aj ako účastníctvo v laickom zmysle. Porovnaj SOLNAŘ, V. Úmyslné účastenství na kulposních deliktech. *Právník*. 1944, roč. 83, č. 5, s. 146. ISSN 0231-6625.

¹⁸ Porovnaj BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 203. ISBN 978-80-7097-695-1, podobne porovnaj SOLNAŘ, V. Úmyslné účastenství na kulposních deliktech. *Právník*. 1944, roč. 83, č. 5, s. 146. ISSN 0231-6625.

čine zúčastnených osôb, ako keby trestný čin spáchal sám (§ 20 Trestného zákona).

Považujeme za dôležité poukázať na určité odlišnosti, ktoré sú s tým spojené a ktoré dávajú *raison d'être* zakotveniu inštitútu spolupáchateľstva do Trestného zákona ako samostatného inštitútu: kým pri spolupáchateľstve všetci spolupáchatelia zodpovedajú a ich trestnosť sa posudzuje s ohľadom na následok spôsobený spoločným konaním, t.j. na základe spoločného konania, pri zdanlivom spolupáchateľstve sa trestná zodpovednosť a trestnosť za celý následok posudzuje nie na základe spoločného konania, ale na základe osve vzatého vlastného konania každej osoby zvlášť.¹⁹ Uvedený záver vyplývajúci zo súdneho rozhodnutia nás však môže čiastočne aj mýliť, keďže pri oboch kategóriách operuje so zodpovednosťou za celý následok, t.j. akoby každý spolupáchateľ (i ten zdanlivý) mal zodpovedať za celý následok. Takémuto záveru by nasvedčovali tiež slová profesora Vladimíra Solnařa: „*O spolupůsobení na kulposních [ale aj na úmyselných, ak nenapĺňajú znaky spolupáchateľstva – poznámka autora] trestných činech ve formě podobné spolupachatelství prakticky platí totéž, co o trestných činech úmyslných, třebaže se nelze pro ně dovolávat přímo ustanovení § 6 Trestního zákona [Trestný zákon č. 86/1950 Zb., v súčasnosti § 20 Trestného zákona – poznámka autora].*“²⁰ Máme však za to, že trestná zodpovednosť zdanlivého (či už úmyselného alebo nedbalého) spolupáchateľa sa bude upínať len vo vzťahu k tomu následku, ktorý sám svojím konaním zapríčinil (a, samozrejme, aj zaviniť).²¹

Najpodstatnejší rozdiel vo vzťahu spolupáchateľstva a jeho len zdanlivej formy spočíva v subjektívnej stránke. Spolupáchateľstvo bezvýhradne vyžaduje úmyselné zavinenie voči všetkým znakom trestného činu a prvkom, ktoré tvoria pojmové jadro spolupáchateľstva. V ostatných, „nespolupáchateľských“ kategóriách činov nachádzame prvky, ktoré nie sú zavinené úmyslom, a preto sú so spolupáchateľstvom kontradikciou.

Aj vo vzťahu k jednotlivým formám účasti sa spolupáchateľstvo odlišuje, okrem iného, zvyčajne tiež subjektívnou stránkou; ani pomoc, návod, objednávateľstvo či organizátorstvo sa totiž po subjektívnej

¹⁹ Porovnaj k tomu *Rozsudok Najvyššieho súdu Československej socialistickej republiky z 22. 05. 1968, sp. zn. 4 Tz 26/68 (R 50/1968)*.

²⁰ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 101-102. ISSN 0231-6625.

²¹ Porovnaj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky z 18. 08. 1970, sp. zn. 1 To 32/70 (R 57/1970)*.

stránke nevyznačujú tým, že by ich páchatelia spoločnou činnosťou s niekým iným chceli bezprostredne spôsobiť následok. Len pri spolupáchatelstve subjektívna stránka obsahuje spoločný zámer spoločným konaním priamo realizovať následok. Spoločný cieľ spája subjekty v jediný celok spoločného konania.²² Uvedené kritérium však nemusí byť celkom spoľahlivé,²³ najmä pri rozlíšení pomoci od spolupáchatelstva. Pre pomoc je charakteristický úmysel prispieť pomocou inému k spáchaniu trestného činu.²⁴ Úmysel pomocníka siaha až k spôsobeniu následku trestného činu, ale nezahŕňa skutočnosť, že by sa sám mal svojím príspevkom podieľať spolu s ďalším(i) na naplnení všetkých znakov skutkovej podstaty trestného činu, respektíve aspoň čiastkového konania, ktoré by v súhre s konaniami ďalších napĺňalo znaky príslušnej skutkovej podstaty. Avšak súdna prax roky posudzuje ako spolupáchatelstvo (a nie ako pomoc) aj také prípady, ako sú vykonávanie tzv. „volavky“ či vykonávanie „stráže“.²⁵ Okrem extenzívneho výkladu objektívnej podmienky spolupáchatelstva je tu následne nevyhnutná extenzívna teoretická modifikácia i subjektívnej podmienky, pretože v týchto prípadoch u dotknutej osoby absentuje úmysel (čo i len čiastočne) participovať na spoločnom konaní (v pravidelnom slova zmysle) s priamymi páchatelmi na na-

²² Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 213.

²³ Rovnako pozri SOLNAŘ, V. *Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně*. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 104. ISSN 0231-6625.

²⁴ Bližšie pozri UDVARDY, L. *Úvahy o zavinení při trestnej účasti*. *Socialistická zákonnost*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 121. ISSN 0037-8305.

²⁵ Bližšie pozri *Zhodnocení poznatků o rozhodování soudů o některých trestných činech proti svobodě se zvláštním zaměřením na trestný čin loupeže* [Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky z 11. 02. 1979, sp. zn. Tpjf 33/79 (R 1/1980)]. Porovnaj aj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 14. 06. 1934, sp. zn. Zm III 34/34*, uverejnené na s. 264-265 *Sbírky rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech trestních*, ročník XVI. (1934): „*Ide o spolupáchatelstvo v zmysle § 70 Trestného zákona* [uhorský Zákonný článok č. V/1878 – poznámka autora], *jestliže obžalovaní po vzájomnom dorozumení a dohodnutí previedli čin tak, že jeden z nich nápisy s poburujúcim obsahom (§ 14, čís. 1 Zákona na ochranu republiky) písal a druhí dávali pozor, aby nebol pristihnutý*,” prípadne porovnaj tiež MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35 a tam uvádzané rozhodnutia. Porovnaj aj ZÁHORA, J. *Páchatel', spolupáchatel' a účastník trestného činu*. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 137. ISBN 978-80-7400-324-0. Ako kvalifikovali „stráž“ Vladimír Solnař a Boris Vybíral, pozri výklad o pomoci v uvedenom článku. Od „volavky“ je potrebné odlišovať formy odlákania pozornosti obete priamo na mieste činu, pretože odlákание pozornosti je už súčasťou prevedenia činu a prejavom rozdelenia rolí pri realizácii sledovaného zámeru, t.j. odlákание pozornosti už nebude púhou pomocou, ale spolupáchatelstvom; porovnaj *Rozhodnutie Městského soudu v Praze, sp. zn. 7 To 287/2010*.

plnení znakov trestného činu. Úmysel byť nápomocný ostatným pri vykonávaní činu tu preto musí byť ponímaný širšie, a to ako spolupáchateľský úmysel. Ináč by ho nebolo možné kvalifikovať ako spolupáchateľa: „Ak má z niekoľkých páchatel'ov trestného činu len časť úmysel spáchať trestný čin spoločne, posudzujú sa ako spolupáchatelia len tí, ktorí spoločný úmysel mali.“²⁶ Ide tu o narušenie klasických teoreticko-metodologických schém, ktoré si vyslúžili kritiku, a to aj z dôvodu, že je tu vážne podozrenie z porušenia princípu *nullum crimen sine lege*.²⁷ Napokon, neprípustnosť takéhoto rozširovania vyslovil už pred viac ako storočím i významný prvorepublikový profesor trestného práva Josef Prušák.²⁸ Je síce pravdou, že ani jedna z právnych kvalifikácií, či už je to vo forme spolupáchateľstva alebo pomoci, nevylučuje trestnosť, avšak predsa len každá z týchto foriem vyjadruje rozličné hodnotenie významu činu a prejaví sa snád' i pri výmere trestu, hoc aj len v rámci trestnej sadzby.²⁹ V Českej republike predmetná kritika „padla na úrodnú pôdu“, keďže zákonodarca výslovne zahrnul tieto konania do demonštratívneho výpočtu pomoci k trestnému činu.³⁰

Zavinenie pri účastníctve (v užšom slova zmysle)

Termín účastníctva (v užšom slova zmysle) sme všeobecne vysvetlili vyššie, no jeho konkrétnejší obsah vyjadruje úmyselnú účasť viacerých osôb na trestnom čine, ktorou sa sleduje ten istý následok, a zahŕňa pomoc, návod, objednávateľstvo a organizátorstvo.

Účastnícke konania smerujúce k následku sa spájajú nielen objektívne, t.j. zameraním svojej kauzality, ale aj subjektívne, t.j. zameraním

²⁶ Bližšie pozri BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 202. ISBN 978-80-7097-695-1.

²⁷ Porovnaj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 2 To 47/1976*, ako aj BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 202. ISBN 978-80-7097-695-1, či SOLNAR, V. Spolupachateľstvá a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 101-102. ISSN 0231-6625: „Musíme se vrátit k pravé funkci spolupachatelství a pomoci a pokusit se vymezit jich poměr podle jich pravé podstaty.“

²⁸ Bližšie pozri PRUŠÁK, J. *Studie o účastenství*. Praha: Bursík & Kohout, 1909, s. 76.

²⁹ Bližšie pozri SOLNAR, V. Spolupachateľstvá a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 105. ISSN 0231-6625.

³⁰ Porovnaj § 24 ods. 1 písm. c) Trestního zákoníka č. 40/2009 Sb.

úmyslov účastníkov.³¹ Účastníctvom je tak pokrytá len úmyselná účasť na úmyselných trestných činoch; ak by sa aj „účastník“ chcel zúčastniť na trestnom čine hlavného páchatel'a postupujúceho len z nedbanlivosti, nebol by účastníkom v zmysle Trestného zákona.³² Mohol by však byť prípadne nepriamym páchatel'om úmyselného trestného činu (ak by jeho úmysel zahŕňal spáchanie trestného činu nedbanlivosťou inej osoby) alebo by bol „súbežným“ páchatel'om spolu s osobou počínajúcou si nedbanlivostne (ak by jeho úmysel pokrýval len samotnú spoločnú činnosť s inou osobou a spoločne z nedbanlivosti by spôsobili následok). Nedbanlivostné spôsobenie následku ako výsledok činnosti niekoľkých osôb teda odporuje účastníctvu vôbec.³³

Pre účastníctvo je imanentná zásada akcesority, na základe ktorej účastnícke konania sú trestné, len ak sa páchatel' hlavného trestného činu o tento aspoň pokúsil. Druhá stránka zásady akcesority vyžaduje, aby páchatel' hlavného trestného činu bol po všetkých stránkach trestne zodpovedným subjektom.³⁴ Uvedenú zásadu už v období druhej svetovej vojny kritizoval profesor Antonín Ráliš, ktorý nesúhlasil, aby sa trestnosť účastníkov odvíjala len z vlastnej trestnosti hlavného páchatel'a. Ich účasť charakterizoval ako nesamostatný druhotvar, ktorý účastníka pripútava k osudu hlavného páchatel'a. Schvaľoval preto vtedy platnú zásadu osamostatnenia účastnenstva (uhorský Trestný zákon č. V/1878), ktorá odstránila neblahý dopad zásady akcesority, keď v dôsledku beztrestnosti hlavného páchatel'a vyvážoval z trestnej zodpovednosti aj účastník.³⁵

³¹ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 211. ISSN 0455-986X.

³² Opačne pozri UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnost*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 126. ISSN 0037-8305.

³³ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 210. ISSN 0455-986X.

³⁴ Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. Akcesorita účastnenství, vývojová stadia trestného činu a nepřímé pachatelství. *Socialistické soudnictvo*. 1984, roč. 36, č. 6, s. 37. ISSN 0231-7621, či POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastnenstvo na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právní obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 208. ISSN 0032-6984. Rovnaký názor vo svojom Rozhodnutí z 30. 09. 2004 zdieľa aj Vrchný súd v Prahe, sp. zn. 2 To 88/2004. Celkom opačný názor však nachádzame v prameni ZÁHORA, J. *Prípadové štúdie z trestného práva hmotného*. Bratislava: Iura Edition, 2007, s. 59. ISBN 978-80-8078-171-2. V súlade s týmto názorom je aj *Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 3 Tz 82/72*. Uvedená názorová disparita na otázku, ktorej riešenie má rozhodujúci vplyv na to, či osoba bude trestne zodpovedná ako účastník alebo nie, rozhodne neprispieva k právnej istote, a nerieši ju výslovne ani Trestný zákon.

³⁵ Bližšie pozri RÁLIŠ, A. *Trestné právo v kocke*. Bratislava: Vyššia škola družstevná pre Slovensko, 1942, s. 26.

Zásada akcesority sa premieta tiež v tom, že medzi činom účastníka a činom hlavného páchatel'a musí byť príčinný vzťah, a taktiež je vylúčený aj pokus účastenstva.³⁶

V ďalšej časti príspevku sa pokúsime objasniť dosah zavinenia (širšie – subjektívnej stránky) pri jednotlivých formách účastníctva (v užšom slova zmysle).

Zavinenie pri pomoci

Pomoc k trestnému činu je najmenej závažnou formou účastníctva. Za pomocníka Trestný zákon považuje osobu, ktorá inému poskytla pomoc na spáchanie trestného činu, najmä zadovážením prostriedkov, odstránením prekážok, radou, utvrdzovaním v predsavzatí, sľubom pomôcť po trestnom čine (§ 21 ods. 1 písm. d) Trestného zákona).

Už z pojmového vyjadrenia v Trestnom zákone je zrejmé, že pomoci je možné dopustiť sa len úmyselným zavinením. Ak by niekto „pomohol“ páchatel'ovi len v dôsledku svojej nedbanlivosti (napríklad strážnik zabudne aktivovať alarm v priestoroch jadrových zariadení), nebude môcť byť posudzovaný ako pomocník. Jeho trestná zodpovednosť nebude úplne vylúčená; nebude mať však formu pomoci, ale individuálneho páchatel'stva.

Metodologicky je právna úprava pomoci koncipovaná dôsledne, ako pri ostatných formách účastníctva, z čoho vyplýva, že aj priamy páchatel', ktorému je pomoc poskytnutá, musí mať vo vzťahu k spáchanému trestnému činu výlučne úmyselné zavinenie; úmysel pomocníka musí zahrnúť tiež úmyselný charakter páchatel'ovej činnosti.³⁷

Subjektívna stránka pomocníka musí obopíňať okolnosť, že jeho vlastné (úmyselné) počínanie má pomôcť hlavnému páchatel'ovi spáchať úmyselný trestný čin. Pomocník preto musí svojím zavinením zahŕňať účel svojho konania a jeho kauzálnosť so znakmi skutkovej podstaty naplnenými konaním hlavného páchatel'a. Jeho úmysel však nie je bezprostredne namierený na znaky trestného činu; nechce, a ani nie je uzročený s tým, aby on sám svojím konaním porušil alebo ohrozil objekt toh-

³⁶ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva: II. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009, s. 393. ISBN 978-80-254-4033-9.

³⁷ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. *Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně*. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 104. ISSN 0231-6625. Rovnako pozri *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005*.

to trestného činu.³⁸ Úmysel sa bezprostredne upiera na pomáhanie hlavnému páchatel'ovi, a až prostredníctvom činnosti hlavného páchatel'a dopadá na znaky trestného činu. Predmetné znaky trestného činu, samozrejme, musia byť pokryté aj úmyselným zavinením hlavného páchatel'a, no nevyžaduje sa, aby jeho úmysel pokrýval i skutočnosť, že mu je pomáhané, a nemusí o pomocníkovi ani vedieť.³⁹ Znamená to teda, že pomocník pozná úmysel (zámer) priameho páchatel'a a úmyselne koná tým smerom, aby dopomohol realizovať úmysel priameho páchatel'a umožnením, respektíve uľahčením tejto realizácie.⁴⁰

Mnohokrát v praxi nie je jednoznačné, či ide o pomoc alebo spolupáchatel'stvo, aj keď, čo do intenzity podielu osoby na trestnom čine, ich často môžeme vnímať ako protipóly.⁴¹ Miera zaangažovania však nie je rozhodujúca; aj pre spolupáchatel'stvo stačí len „bárs podradná činnosť“⁴² participujúcej osoby, ak sú, samozrejme, splnené všetky jej zákonné predpoklady. Rozdiely medzi jednotlivými formami spoluúčasti (nielen medzi pomocou a spolupáchatel'stvom) sú neraz tak jemné, že je veľmi náročné nájsť pojmové rozhraničenie.⁴³ Vtedy je potrebné aplikovať viaceré rozlišujúce kritériá, ktoré vytvára trestnoprávna veda.

Pomocník sa odlišuje od spolupáchatel'a tým, že nemá bezprostrednú účasť na vykonávaní trestného činu. Jeho spolupôsobenie sa uskutočňuje

³⁸ Porovnaj ČERMÁK, E. Problematika rozdílu spolupachatelství a pomocnictví při velezradě a vyzvědačství. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 7, s. 204. ISSN 0455-986X.

³⁹ Porovnaj HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 228.

⁴⁰ Porovnaj *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005*, ako aj ŠAMKO, P. *Účastníctvo vo forme pomoci pri trestnom čine poškodzovania veriteľa* [online]. 2014-05-11 [cit. 2017-08-28]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a290-ucastnictvo-vo-forme-pomoci-pri-trestnom-cine-poskodzovania-veriteľa>.

⁴¹ K rozlíšeniu spolupáchatel'stva a pomoci bližšie pozri napríklad POLÁČEK, F. Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 5, s. 302-308. ISSN 0231-6625, ako aj kritiku článku SOLNAŘ, V. K Poláčkovu článku „Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci“. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 9-10, s. 624-625. ISSN 0231-6625. Niekedy je potrebné diferencovať aj medzi pomocou a spolením, pričom subjektívna stránka plní významnú diferenčnú úlohu. Bližšie pozri napríklad POLÁČEK, F. Pomoc k spolení. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 10, s. 318-320. ISSN 0455-986X, TANZER, L. O úmyslu při trestném činu spolčení. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 34-36. ISSN 0455-986X, či POLÁČEK, F. Spolčenie. *Právní obzor*. 1951, roč. 34, č. 8, s. 745-749. ISSN 0032-6984.

⁴² Bližšie pozri MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpatoruskej*. Kroměříž: Gusek, 1931, s. 35.

⁴³ Bližšie pozri TANZER, L. O úmyslu při trestném činu spolčení. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 34. ISSN 0455-986X.

bud' v skoršom štádiu rozvitia trestnej činnosti (napríklad odovzdaním zbrane páchatel'ovi), alebo pri vykonávaní trestného činu, ale bez priamej účasti na vykonaní skutku, ktorým sa uskutočňuje daný trestný čin (napríklad sledovanie priestoru pred domom, či sa vlastník domu nevracia domov).⁴⁴

Odlíšenie spolupáchateľstva a pomoci možno zásadne badať aj na miere záujmu tej-ktorej osoby na bezprostrednom spáchaní trestného činu: pri pomocníkovi je zavinenie zamerané na spáchanie trestného činu len nepriamo, a to prostredníctvom priameho páchatel'a.⁴⁵ Naopak, spolupáchateľstvo je potrebné vnímať ako činnosť, ktorá je priamo zameraná proti objektu trestného činu⁴⁶ – spolupáchateľ proti nemu zamýšľa priamy útok. Úmysel všetkých spolupáchateľov je bezprostredne, cez ich vlastné konanie, namierený na následok trestného činu; u pomocníka je úmysel namierený na následok nepriamo – prostredníctvom konania hlavného páchatel'a.⁴⁷ Pri pomoci je tak namierenosť útoku proti objektu trestného činu iba nepriama⁴⁸ – prostredníctvom konania hlavného páchatel'a, pričom pomocník chce na prevedenie priameho útoku poskytnúť len svoju pomoc. Nepriamosť zamerania pomoci proti objektu trestného činu spočíva v tom, že také konanie len pripravuje priamy útok proti objektu (napríklad poskytovanie prostriedkov, odstraňovanie prekážok, rada či utvrdzovanie v predsavzatí), alebo prevedenie priameho útoku proti objektu, respektíve jeho úspešnosť zaisťuje (napríklad strážením pri

⁴⁴ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 104. ISSN 0231-6625.

⁴⁵ Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 229. Obdobne pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 106. ISSN 0231-6625.

⁴⁶ V uvedenej súvislosti je vhodné uviesť rozdiel medzi konaniami namierenými proti objektu trestného činu priamo, respektíve nepriamo: „Priamo sú namierené tie, ktoré spôsobujú nebezpečenstvo pre objekt trestného činu, ktoré môže prejsť v spôsobenie škody na objekte trestného činu bez toho, že by na to bolo potrebné ďalšie konanie. Nepriamo sú namierené tie, ktoré spôsobujú nebezpečenstvo pre objekt trestného činu, ktoré však môže prejsť v poškodenie objektu trestného činu až vtedy, ak pristúpi ďalšie konanie, spôsobujúce priame nebezpečenstvo pre objekt trestného činu alebo už priamo škodu na objekte trestného činu.“ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právnny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 211. ISSN 0032-6984.

⁴⁷ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 34. ISSN 0231-6625.

⁴⁸ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 30. ISSN 0231-6625.

prevádzaní trestného činu alebo sľubom prispieť po trestnom čine).⁴⁹ Pomocou treba rozumieť konania podporné, ktoré samé osebe nestačia na prevedenie činu a nemajú znaky objektívnej stránky skutkovej podstaty.⁵⁰

Odlíšenie pomoci a spolupáchateľstva bolo aj súčasťou jedného súdneho prejednávania veci v Českej republike.⁵¹ Skutkový stav bol zhruba nasledovný: osoba A poskytla osobe B byt, aby v ňom osoba B mohla vyrobiť omamnú látku z príslušného liečiva. Osoba A vedela o činnosti osoby B (napokon, za tým účelom (vyrobenia drogy) poskytla byt k dispozícii) a očakávala časť výtťažku pre seba samotnú; navyše sa v predmetnom byte bežne zdržiavala, i keď bez toho, aby sa zapájala do výrobného procesu. Nižšie súdy kvalifikovali činnosť osoby A ako trestný čin nedovolennej výroby a držania omamných a psychotropných látok a jedov⁵² vo forme spolupáchateľstva.

Osoba A v dovolaní namietala, že jej predmetná činnosť môže byť posúdená maximálne len ako pomoc k trestnému činu. Štátna zástupkyňa sa k dovolaniu vyjadrila, okrem iného, takto: „*O účastenstve ve formě pomoci by mohlo jít jen, jestliže by obviněný například neměl vědomost o tom, jaká droga je v bytě vyráběna, kdo či kolik osob drogu vyrábí a jakým způsobem má být droga užitá; byl-li však obviněný J. L. [osoba A – poznámka autora] přítomen při výrobě uvedené drogy a byl-li s touto výrobou plně srozuměn,*⁵³ *nastala jiná situace, neboť jeho jednání bylo vedeno stejným*

⁴⁹ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázke rozlíšenia spolupachateľstvá a pomoci v čs. trestnom práve. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 33. ISSN 0231-6625. Boris Vybíral za najrozhodujúcejšie odlišujúce kritérium považoval objekt trestného činu, ktorému sa vo svojej krátkej profesionálnej kariére (docent Vybíral zomiera v roku 1962 vo veku 35 rokov) venoval v najväčšom rozsahu; bližšie pozri jeho monografie VYBÍRAL, B. *O objekte trestného činu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1953. 48 s.; a VYBÍRAL, B. *Pojem a význam objektu trestného činu v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1956. 160 s.

⁵⁰ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázke rozlíšenia spolupachateľstvá a pomoci v čs. trestnom práve. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 24. ISSN 0231-6625.

⁵¹ Bližšie pozri *Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005*.

⁵² Podľa § 187 ods. 1 Trestného zákona č. 140/1961 Sb.

⁵³ Slovo „srozuměn“ môže dôvodne a mylne vyvolávať dojem, že sa tu má na mysli prvok nepriameho úmyslu. Opak je však pravdou a výraz „srozuměn“ bol použitý vo význame, že osoba A si plne uvedomovala všetky skutočnosti uvádzané vo vyjadrení štátnej zástupkyne. Na tomto mieste preto upriamujeme pozornosť na potrebu rozlišovania podobných pojmov – obdobne aj v našej (slovenskej) právnej úprave, keď Trestný zákon používa pri definícii nepriameho úmyslu pojem uzrozenie. Etymologicky a sémanticky je spájaný skôr s vedomostnou stránkou psychiky človeka – tak, ako to použila štátna zástupkyňa. Legálne je však vyjadrením vôľovej zložky ľudskej psychiky a je už dlhé desaťročia ustá-

úmyslem jako činnost spoluobviněného D. S. [osoba B – poznámka autora], a představovalo tak subjektivní i objektivní složku děje, který ve svém celku tvořil trestný čin nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů.“

S uvedeným právnym názorom sa však český Najvyšší súd nestotožnil; považoval ho za rozporný s ustálenou judikatúrou a v dotknutom rozhodnutí konštatoval: „Pomoc k trestnému činu predpokladá vždy úmysl směřující k účasti ve formě pomoci na konkrétním úmyslném trestném činu a z tohoto důvodu čin musí být konkretizován individuálními rysy, nikoli jen znaky skutkové podstaty, a proto takový konkrétní úmysl, který zahrnuje i konkretizaci vyráběné psychotropní látky či osoby, která ji v poskytnutém bytě vyráběla, nemůže být okolností, která povýší úmyslné jednání, které je svou povahou pouhou pomocí, na společné jednání ve smyslu spolupachatelství podle § 9 odst. 2 Trestního zákona.“⁵⁴ [na Slovensku § 20 – poznámka autora].

I keď je záver českého Najvyššieho súdu nepochybne správny, bez ďalšieho vysvetlenia a výkladu môže pôsobiť mierne konfúzne. Nazdávame sa, že Najvyšší súd tu spojil dve myšlienky týkajúce sa dvoch rôznych inštitútov, a síce na jednej strane zavinenia a na druhej strane procesnej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní a súdu vymedziť v nimi vydávaných právnych aktoch *skutok* tak, že „musí byť konkretizovaný individuálnymi rysmi, nielen znakmi skutkovej podstaty.“ V riešenej veci totiž súdy vo svojich rozhodnutiach iba stroho konštatovali, že spolupáchatelia „vyrábali“ omamnú látku, a to bez toho, aby bližšie konkrétnymi skutočnosťami špecifikovali, akým spôsobom sa mala aj osoba A podieľať na výrobnom procese (odhliadnuc od skutočnosti, že poskytnutie bytu bolo preukázané, ale ako také, prirodzene, nebolo súčasťou činnosti výroby omamnej látky). Pri takomto procesnom nedostatku je len zrejmé, že osoba A nemohla byť kvalifikovaná ako spolupáchateľ, pretože ani len čiastočne nenaplnila znaky skutkovej podstaty.

Štátna zástupkyňa tak nesprávne nachádzala rozdiel medzi pomocou a spolupáchateľstvom vo vedomostnej stránke páchatel'ovho zavinenia, t.j. meradlom sa jej stal rozsah skutočností obsiahnutý v úmysle páchate-

lený ako súdnou praxou, tak aj právnou vedou a rovnaký význam mal i v samotných Trestných zákonoch, ktoré u nás kedysi platili, vrátane aktuálne platného a účinného Trestného zákona. Napokon, v danej právnej veci malo zavinenie osoby A formu priameho, a nie nepriameho úmyslu.

⁵⁴ Bližšie pozri Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

la, pričom Najvyšší súd to zavrhol, keď uviedol, že „konkrétny úmysel“ (t.j. úmysel, ktorého vedomostná stránka obsahuje detailne konkretizované skutkové okolnosti činu) nestačí na to, aby konanie osoby A bolo povýšené na spoločné konanie charakteristické pre spolupáchateľstvo. Omnoho dištinktívnejšia sa preto javí byť vôľová zložka zavinenia.⁵⁵

Vyvstáva otázka, do akej miery musia byť okolnosti činu, bez ohľadu na to, či pôjde o pomoc, spolupáchateľstvo alebo, skrátka, o akýkoľvek úmyselný trestný čin (koniec koncov, aj o nedbanlivostný trestný čin v prípade vedomej nedbanlivosti), zahrnuté páchatel'ovým zavinением, osobitne vedomostnou stránkou. Máme za to, že znaky skutkových podstat trestných činov uvedené v osobitnej časti Trestného zákona vymedzujú rozsah skutočností, bez ktorých niet trestnej zodpovednosti, teda vymedzujú rámec, v medziach ktorého môžu byť okolnosti skutočne jestvujúce nahradené rovnocennými skutočnosťami existujúcimi len v predstave páchatel'a alebo nimi doplnené.⁵⁶ Toto „drobné“ odchýlenie páchatel'ovej vedomostnej stránky od skutočnosti nemá na jeho trestnú zodpovednosť žiadny vplyv.⁵⁷ Preto podľa nás stačí, ak vedomostná stránka úmyslu zahŕňa skutočnosti, ktoré zodpovedajú znakom skutkovej podstaty trestného činu, aj ak by neboli úplne konkretizované. Platí, že „pre trestnú zodpovednosť úplne dostačuje tzv. neurčitý úmysel, pretože vôľa účastníka smerovala k tomu, aby bol nápomocný páchatel'ovi, ktorý zamýšľal spáchať krádež, a to bez ohľadu na to, že pomocník nepoznal osobu poškodeného a ani predmet krádeže.“⁵⁸ Takýto neurčitý úmysel má teda trestnoprávnu relevanciu, pretože obsahuje podstatné znaky (respektíve skutočnosti týmto znakom zodpovedajúce) trestného činu, i keď tie nie sú detailne konkretizované. Naostatok to vyplýva tiež z „pretriasaného“ rozhodnutia, keďže spája tzv. konkrétny úmysel s vedomosťou o konkrétnejších okolnostiach, ktoré páchatel' už poznať nemusí, pretože idú už nad rámec znakov skutkovej podstaty trestného činu.

Významným distingvujúcim subjektívnym kritériom je tiež omyl, respektíve nevedomosť (inými slovami, vedomostná stránka zavinenia,

⁵⁵ Porovnaj uvádzaný výrok z Rozhodnutia Najvyššieho súdu Československej republiky (v texte pred poznámkovým indexom 54).

⁵⁶ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Skutková podstata trestného činu a nebezpečnosť jednání pro společnost. *Stát a právo*. 1956, roč. 1, č. 1, s. 95. ISSN 0585-0967.

⁵⁷ Porovnaj *Rozhodnutie R 15/1952 Sb. rozhodnutí československých soudů: rozhodnutí ve věcech trestních*.

⁵⁸ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 06. 06. 1921, sp. zn. Kr I 622/20*.

ale v úplne inej polohe, než ju prezentovala štátna zástupkyňa): „Pomocníkom je osoba, ktorá pre svoj omyl nevie, že priamy páchatel' už prešiel do štádia uskutočňovania trestného činu, ale je činná v domnienke, že páchatel'ovi poskytuje podporu v štádiu príprav (účastník dá priamemu páchatel'ovi nástroj bez toho, aby mal vedomosť o tom, že páchatel' bezprostredne začne usmrčovvať obeť).“⁵⁹ „Len pomocníkom môže byť ten, kto poskytne pomoc pri uskutočňovaní činu tým, že napríklad odstraňuje prekážky bez toho, že o tom priamy páchatel' vie, lebo spolupáchatel'stvo vyžaduje úmyselnú spoločnú činnosť u všetkých spolupáchatel'ov.“⁶⁰ „Spolupáchatelia musia o sebe navzájom vedieť; páchatel' o pomocníkovi (ako už bolo naznačené) vedieť nemusí“⁶¹ – subjektívna stránka pomoci sa totiž vyčerpáva úmyslom pomocníka ako účastníka.⁶²

Práve uvedené rovnako ilustruje, že niekedy totožné konanie jednotlivce je súčasťou spoločného konania charakterizujúceho spolupáchatel'stvo a inokedy je konaním charakteristickým pre pomoc – v závislosti od zorného, subjektívneho uhla pohľadu konajúcej osoby: „Poskytnutie nástroja na vykonanie trestného činu v budúcnosti nemožno pokladať za spolupáchatel'stvo, ale za pomoc, aj keď účastníci konajú za spoločným cieľom. Na podklade subjektívnej stránky sa však môže poskytnutie nástroja v čase uskutočňovania trestného činu zhodnotiť ako spolupáchatel'stvo a ako súčasť spoločného konania, ak konania spoločníkov sú spojené spoločným jednotným cieľom.“⁶³ Či je súčasťou spoločného konania aj čiastkové konanie jednotlivého účastníka, to je potrebné hodnotiť nielen pod zorným uhlom objektívnej, ale rovnako tiež subjektívnej stránky.

V pochybnostiach rozhoduje tiež väčší či menší význam konania pre spáchanie trestného činu, t.j. či konanie trestný čin v konkrétnom prípade

⁵⁹ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Spolupáchatel'stvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 511. ISSN 0032-6984.

⁶⁰ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Spolupáchatel'stvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 512. ISSN 0032-6984.

⁶¹ Bližšie pozri VYBÍRAL, B. K otázke rozlíšení spolupáchatel'ství a pomoci v čs. trestnom právu. *Právnik*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 24. ISSN 0231-6625.

⁶² Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účasť na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 210. ISSN 0032-6984.

⁶³ Bližšie pozri POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účasť na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 206. ISSN 0032-6984.

a v jeho konkrétnej podobe umožňuje (bez konania by následok nebol nastal), a či len uľahčuje.⁶⁴

Zavinenie pri návode

Definícia návodu v Trestnom zákone sa prehrešuje proti základným pravidlám definovania pojmov, keď sa pojem osvetľuje tým istým termínom: „Návodcom je ten, kto úmyselne naviedol iného na spáchanie trestného činu“ (§ 21 ods. 1 písm. b) Trestného zákona).

Trestnoprávna veda preto nahrádza uvedenú legálnu definíciu svojou vlastnou definíciou, keď za návod považuje konanie, ktorým návodca v inom vzbudí rozhodnutie spáchať trestný čin. Vzhľadom na deficit bližšej zákonnej špecifikácie je možné použiť najrozličnejšie prostriedky – rozkaz, radu, presvedčanie, hrozbu, stávkku, ako i ďalšie, ak nezakladajú inú formu trestnej činnosti.

Pri návode musí úmysel návodcu pojať skutočnosť, že svojím podniknutým konaním v priamom páchatel'ovi podnieti rozhodnutie spáchať trestný čin. Náplňou predstavy a vôle návodcu musí byť nielen vlastná činnosť,⁶⁵ ale v príčinnej súvislosti s ňou aj úmyselný trestný čin priameho páchatel'a, vrátane rozhodnutia navádzaného daný intencionálny trestný čin spáchať, z čoho vyplýva, že úmysel návodcu musí obsiahnuť tiež úmysel priameho páchatel'a. To však, prirodzene, neznamená, že by nevyhnutne musel platiť aj opak, a síce, že by úmysel navádzaného musel „uchopiť“ úmysel návodcu vzbudiť u navádzaného rozhodnutie spáchať trestný čin. Navádzaný si teda nemusí byť vedomý, že trestný čin pácha na popud návodcu.

Je zreteľné, že pre okolnosť vzbudenia rozhodnutia spáchať trestný čin nepostačuje návodcovo nedbanlivostné zavinenie. Nie je síce vylúčené, aby rozhodnutie spáchať trestný čin povstalo aj z nedbanlivého správania človeka, avšak za takejto situácie by neboli naplnené pojmové zna-

⁶⁴ Bližšie pozri SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 106. ISSN 0231-6625. Uvedené kritérium však kritizoval Boris Vybíral, ktorý ho považoval za nesprávne; bližšie pozri VYBÍRAL, B. Nad novou knihou o účasťství v československém socialistickém trestním právu. *Právník*. 1960, roč. 99, s. 780. ISSN 0231-6625. Správnosť Vybíralových slov potvrdzuje aj dikcia najnovšieho českého trestného kódexu, ktorý obe kritériá, t.j. umožnenie i uľahčenie trestného činu, spája len s pomocou – pomocníkom je ten, kto úmyselne „umožnil alebo usadnil jinému spáchání trestného činu“; porovnaj § 24 ods. 1 písm. c) Trestního zákoníka č. 40/2009 Sb.

⁶⁵ Porovnaj POLÁČEK, F. Pomoc na spáchání kulpózného trestného činu. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 209. ISSN 0455-986X.

ky návodu tak, ako ich požaduje Trestný zákon [argument „... kto úmyselne...“ (§ 21 Trestného zákona)], napríklad: mladý muž sa pri rozhovore v krčme od iného dozvie, kto mu poškríbal kapotu auta, rozhodne sa spravodlivosť vziať do vlastných rúk a dotýčnemu spôsobí ťažkú ujmu na zdraví.

O to väčšmi sa návodu prieči, ak výslednicou ľudského nedbalostného pohnutia je nedbanlivostný skutok spáchaný iným, napríklad: spolujazdec pri cúvaní oznámi šoférovi, že z pravej strany niet žiadnej prekážky, pričom však šofér, spoliehajúc sa na slová spolujazdca, prejde prehladnutého chodca a spôsobí mu smrteľné zranenia.

Problematickejšie však pre kvalifikáciu môžu byť situácie, keď navedenie iného na činnosť završenú trestným následkom je zahrnuté „návodcovým“ úmyslom, ale vykonanie činu „navedeným“ prýšti nanajvyš len z jeho nedbanlivosti.⁶⁶ Takto môžeme rozlíšiť dve faktické situácie: (ad 1) osoba nehodlá vzbudiť rozhodnutie u iného spáchať trestný čin, a ani nemá v pláne svojím počinom (prostredníctvom iného) privodiť poruchu alebo ohrozenie chráneného záujmu. Napriek tomu úmyselne vzbudí rozhodnutie k činnosti, ktorá napokon objektívne vyústi do trestnoprávne relevantného následku, napríklad: prevádzkovateľ kolotoča sa nechá účastníkom lunaparku presvedčiť, aby zvýšil frekvenciu otáčok nad dovolený limit, v dôsledku čoho dôjde k odtrhnutiu železnej časti kolotoča a k vážnym zraneniam dieťaťa. Ide tu síce o úmyselné navedenie, ale o navedenie, ktoré nielenže nesleduje u navedeného spáchanie úmyselného trestného činu, ale ani trestného činu z nedbanlivosti. Naopak, v inej situácii (ad 2) je účelom naviesť osobu na spáchanie nedbanlivostného trestného činu, napríklad: poľovník ukáže inému poľovníkovi na húštinu, kde sa čosi hýbe, pričom len prvý z nich vie, že ide o človeka, ktorého výstrel poľovníka (neznalého situácie) zasiahne.

Všetky vyššie popísané prípady zdanlivého návodu sú charakteristické nedostatkom súčasnej prítomnosti úmyselného zavinenia u oboch

⁶⁶ Niektorí autori pripúšťali kvalifikáciu takýchto skutkov ako návod, a to dokonca za platnosti a účinnosti Trestného zákona č. 86/1950 Zb., ktorého výslovné znenie by omnoho viac svedčilo presne opačnej kvalifikácii (t.j. nemožnosti subsumovať tieto skutky pod návod), ako je to podľa aktuálne platných a účinných ustanovení o návode. Vtedy totiž trestný kódex explicitne obsahoval formuláciu „kto v inom úmyselne vzbudí rozhodnutie spáchať trestný čin“ (§ 7 ods. 1), na rozdiel od súčasného, vágnejšieho znenia „kto úmyselne naviedol iného na spáchanie trestného činu“ (§ 21 ods. 1 písm. b)). K tomu porovnaj FLIPOVSKÝ, J., J. TOLAR a A. DOLENSKÝ. *O obecné časti trestního zákona*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1951, s. 85.

zainteresovaných – priameho páchatel'a a osoby, ktorá priameho páchatel'a k trestnému činu pohla. „Najbližšie“ k návodu má ostatne uvádzaná situácia, keďže „návodca“ si bol vedomý, že svojím konaním môže pohnúť „navedeného“ ku konaniu, ktoré môže byť zavŕšené následkom trestného činu, a bol s tým pre tento prípad aspoň uzrozumený. Rozdiel (oproti návodu) je tu len v skutočnosti, že ho nepohol k rozhodnutiu spáchať úmyselný trestný čin (o to viac nie k rozhodnutiu spáchať nedbanlivostný trestný čin, keďže by išlo nielen o pojmovú antinómiu, ale aj o reálnu nemožnosť), ale k rozhodnutiu uskutočniť úmyselné konanie objektívne smerujúce k spáchaniu nedbanlivostného trestného činu (ide tu o nepriame páchatel'stvo).

Je dobre známe, že každej nedbanlivosti je pojmovo vlastný omyl páchatel'a. I tu je tomu tak. Nedbanlivý páchatel' je iba nástrojom na dosiahnutie cieľa priamo či nepriamo sledovaného návodcom. Návodca pri sledovaní tohto cieľa využíva práve omyl navedeného, pričom nezáleží na tom, či omyl vyvolal sám návodca alebo či omyl jestvoval bez jeho pričinenia. V náuke sa uvedený prípad (skôr v minulosti) označuje ako dolózny návod na kulpózny trestný čin, lebo splňa obidve podmienky daného pojmu – úmysel u návodcu a nedbanlivosť u navedeného.⁶⁷ V každom prípade, tak či tak nemôže ísť o návod v zmysle Trestného zákona, pretože zákonná textácia návodu (§ 21 ods. 1 písm. b) Trestného zákona) platí len pre úmyselný návod na úmyselný trestný čin. Nie je však vylúčené, aby omyl postihol tiež návodcu, ktorý bude navádzať iného na spáchanie trestného činu a bude predpokladať úmyselný navádzaného, no ten napokon spácha trestný čin len z nedbanlivosti. Návodca bude môcť byť zodpovedný nanajvýš za prípravu zločinu spočívajúcu v návode alebo bude úplne beztrestný.⁶⁸

Pri návode (v pravom a zákonomnom slova zmysle) bežne môže nastať situácia, že navádzaný nevykoná presne to, na čo ho návodca navádzal (*excessus mandati*). Ak navedený úmyselne prekročí rámec návodu a dopustí sa závažnejšieho deliktu, trestná zodpovednosť za závažnejší delikt stíha len priameho páchatel'a, a to aj ak by návodca mal k tomuto závažnejšiemu deliktu nedbanlivostný vzťah. Ak sa, naopak, navedený dopustí len ľahšieho skutku, zodpovedá za to, čo sám spáchal; návodca potom

⁶⁷ Bližšie pozri HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 220.

⁶⁸ Porovnaj UDVARDY, L. *Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 127. ISSN 0037-8305.

zodpovedá za prípravu trestného činu (ak ide o zločin) vo forme návodu.⁶⁹

Návodcov úmysel musí smerovať k individuálne určenej osobe, a rovnako musí smerovať k individuálne, aspoň v hrubých črtách určenému trestnému činu. Ak by neboli kumulatívne splnené uvedené podmienky, bolo by možné (za splnenia nevyhnutných predpokladov) kvalifikovať počínanie osoby ako priame páchatel'stvo trestného činu podnecovania (§ 337 Trestného zákona).

Návod je potrebné odlíšiť aj od psychickej pomoci. Návod vzbudzuje rozhodnutie k trestnému činu; pomoc utvrdzuje páchatel'a v predsavzatí trestný čin spáchať. Ak sa však návodca mylne domnieval, že páchatel' je už k činu rozhodnutý, ale rozhodnutie ešte len vzbudí, nejde o návod pre nedostatok úmyslu navádzať, ale len o psychickú pomoc, ak k tomu smeruje aspoň nepriamy úmysel.⁷⁰ Mýliaci sa účastník tak musí svojím uzrozumením zahrnúť aj možnosť, že priamy páchatel' už bol rozhodnutý trestný čin spáchať. V opačnom prípade bude potrebné čin kvalifikovať len ako prípravu na čin, na ktorý chcel navádzať.⁷¹

V súvislosti s návodom sa ešte vynára (v súčasnej trestnoprávnej vede pomerne marginalizovaná, o to však zaujímavejšia) otázka nutnosti pokrytia materiálneho znaku prečinu zavinením. Tým, že návodcov úmysel musí postihnúť celý trestný čin navádzaného, zástancovia pozitívneho vzťahu zavinenia a materiálneho znaku argumentujú, že úmysel návodcu musí nevyhnutne obsiahnuť i spoločenskú škodlivosť úmyselného prečinu priameho páchatel'a. Podľa nich by bolo nevysvetliteľnou diskrepanciou, ak by sa vzťah zavinenia k závažnosti pri dokonanom trestnom čine nepožadoval, kým pri pomerne nižšej forme trestného činu (pri návode) by bol uvedený vzťah potrebný.⁷²

⁶⁹ Porovnaj UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnosť*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 126. ISSN 0037-8305, obdobne porovnaj HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 225, ako aj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky*, sp. zn. 4 Tz 102/2009.

⁷⁰ Bližšie pozri SOLNAŘ, V., D. CÍSAŘOVÁ a J. FENYK. *Základy trestní odpovědnosti: Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003, s. 381. ISBN 80-86199-74-6.

⁷¹ Porovnaj *Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 22. 05. 1992*, sp. zn. 7 Tz 23/92.

⁷² Porovnaj HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961, s. 224, ako aj POLÁČEK, F. *Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom čine podľa československého trestného práva. Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 209. ISSN 0032-6984. Opačne pozri SOLNAŘ, V. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1959, s. 103 a nasl. K uvedenej problematike pozri tiež BOROŠ, M. *Vzťah zavinenia k zá-*

Zavinenie pri objednávateľstve

Objednávateľstvo predstavuje formu účasti na trestnom čine, ktorá bola zakotvená rekodifikáciou Trestného zákona. V zmysle jeho ustanovenia (§ 21 ods. 1 písm. c) Trestného zákona) je objednávateľom ten, kto úmyselne požiadal iného, aby spáchal trestný čin. Vo vzťahu k ostatným formám účastníctva, z hľadiska všeobecnej závažnosti, kladú objednávateľstvo niektorí autori medzi návod a pomoc,⁷³ iní zasa medzi organizátorstvo a návod.⁷⁴

Legitímnosť zakotvenia uvedeného inštitútu do Trestného zákona nie je celkom jednoznačná. Ohľadom správnosti daného kroku argumentujú autori tým, že v prípade objednávania nejde o typické navedenie na spáchanie trestného činu, pretože „nájomní“ páchatelia trestných činov sú tieto trestné činy už vopred ochotní spáchať a objednávateľ len konkretizuje predmet útoku,⁷⁵ či prípadne tým, že u objednávateľstva nedochádza ku vzbudeniu rozhodnutia u nájomného páchatel'a spáchať trestný čin, pretože ten je k nemu, hoci bianko, už rozhodnutý.⁷⁶ Nový český Trestní zákoník si však uvedené názory neosvojil a okruh pôvodných troch foriem účastníctva nerozšíril. Dôvodová správa k nemu uvádza, že takéto všeobecné (bianko) rozhodnutie k páchaniu trestných činov nevylučuje návod k nim vo forme ich ďalšej konkretizácie, teda ani subsum-

važnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [1. časť]. *Trestní právo*. 2016, roč. 20, č. 4, s. 21-25. ISSN 1211-2860; a BOROŠ, M. Vzťah zavinenia k závažnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [2. časť]. *Trestní právo*. 2017, roč. 21, č. 1, s. 26-28. ISSN 1211-2860.

⁷³ Bližšie pozri KORGO, D. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Plzeň: Vydavateľstvá a nakladateľstvá Aleš Čeněk, 2012, s. 115. ISBN 978-80-7380-407-7. Ďalej pozri ZÁHORA, J. Páchatel', spolupáchatel' a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 143. ISBN 978-80-7400-324-0.

⁷⁴ Bližšie pozri BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006, s. 207. ISBN 978-80-7097-695-1.

⁷⁵ Bližšie pozri ZÁHORA, J. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. IVOR, et al. *Trestné právo hmotné 1: Všeobecná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 271. ISBN 978-80-8078-308-2. Obdobne pozri aj KMEC, J. K nepriamemu páchatel'stvu a niektorým súvisiacim otázkam trestnej zodpovednosti. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 12, s. 21. ISSN 1211-2860.

⁷⁶ Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné časti návrhu trestného zákoníku České republiky 2007 z hľadiska obhajoby. *Bulletin advokácie*. 2008, roč. 38, č. 6, s. 19. ISSN 1210-6348.

pciu „klasickej objednávky“ pod návod, ktorý vyžaduje vzbudenie rozhodnutia v inom spáchať určitý (konkrétny) trestný čin.⁷⁷

Vzhľadom na uvedené skutočnosti vychádza subjektívna stránka pri objednávateľstve z princípov, ktoré sú vlastné všetkým formám účastníctva, predovšetkým návodu ako najbližšej forme. Úmyselné zavinenie objednávateľa musí pokrývať nielen konkrétne skutočnosti zodpovedajúce znakom príslušnej skutkovej podstaty trestného činu vrátane úmyselného zavinenia hlavného páchatel'a, ale aj jeho vlastnú činnosť spočívajúcu v požiadaní iného o spáchanie trestného činu. V úmyselnom zavinení nesmie, aspoň v hrubých črtách, absentovať ani vývoj príčinnej súvislosti medzi vlastnou činnosťou a činnosťou hlavného páchatel'a. Objednávateľ vie, že požiadaním nájomného páchatel'a môže porušiť alebo ohroziť Trestným zákonom chránený záujem, a pre prípad, že sa mu to prostredníctvom priameho páchatel'a podarí, je s tým uzročený, ak následok rovno (priamo) nechce. Z pohľadu jeho trestnej zodpovednosti tak nie je závažné, či pôjde o priamy alebo nepriamy úmysel; vylúčené sú len oba druhy nedbanlivostnej formy zavinenia.

Zavinenie pri organizátorstve

Organizátorstvo je najzávažnejšou formou účastníctva. Organizátorom je ten, kto úmyselne riadil alebo zosnoval spáchanie trestného činu (§ 21 ods. 1 písm. a) Trestného zákona). Organizovanie trestného činu predstavuje činnosť, ktorá spadá často do štádia pred spáchaním trestného činu,⁷⁸ na druhej strane vôbec nie je vylúčené ani počas realizácie hlavnej trestnej činnosti.

Za zosnovanie trestného činu je považovaná činnosť spočívajúca nielen v iniciovaní dohody o spáchaní trestného činu, ale i vo vypracovaní plánu na jeho spáchanie, vyhľadanie osôb, ktoré by sa na ňom podieľali, zisťovanie ich vzájomného styku, rozdeľovanie úloh týmto osobám pred spáchaním trestného činu a podobne.⁷⁹

Za riadenie trestného činu sú považované úkony spočívajúce v usmerňovaní všetkých osôb podieľajúcich sa na trestnej činnosti, vydávanie konkrétnych pokynov týmto osobám a podobne. Všetky uvedené

⁷⁷ Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné: Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 303. ISBN 978-80-7400-042-3.

⁷⁸ Porovnaj *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7 Tdo 1009/2009*.

⁷⁹ Bližšie pozri ŘÍHA, M. Příprava trestního činu a účastenství. *Trestní právo*. 2008, roč. 12, č. 12, s. 20. ISSN 1211-2860.

momenty naznačujú, že organizátor spáchania trestného činu sa na ňom podieľa dominantným spôsobom.⁸⁰

V porovnaní s návodom sa organizátorstvo neobmedzuje len na vzbudenie rozhodnutia spáchať trestný čin, ale vyvíja širšiu a intenzívnejšiu činnosť, ktorá svojou povahou naplňa zákonné znaky zosnovania a riadenia trestného činu.⁸¹

Znak subjektívnej stránky organizátorstva zastupuje úmysel organizátora zahrňajúci zmienené zosnovanie alebo riadenie individuálne určitého hlavného deliktu; vylúčený nemusí byť ani *dolus eventualis*, typický však je *dolus directus*.⁸² Pre subjektívnu stránku platia obdobne princípy, aké sa uplatňujú pri ostatných formách účastníctva. Preto je potrebné primerane vztiahnuť už uvedené závery aj na organizovanie trestného činu.

Pomerne ľahko môže dôjsť k omylu hlavného páchatel'a pri vykonávaní pokynov, a vôbec pri realizácii organizátorových zámerov. Ak priamy páchatel' dokonal trestný čin, ku ktorému smerovalo organizátorstvo, alebo sa oň aspoň pokúsil, tak jeho omyl nemá pre trestnú zodpovednosť organizátora význam v prípade omylu v predmete útoku (*error in objecto – in persona*) či omylu v kauzálnom priebehu (*aberratio ictus*). Ak bol však páchatel' v dôsledku omylu trestne nezodpovedný, nemohlo by sa jednať ani o organizátorstvo, a to so zreteľom na zásadu akcesority, ktorá ovláda právnu úpravu účastníctva. Ak by však organizátor počítal s omylom priameho páchatel'a, išlo by o nepriame páchatel'stvo. Naopak, ak by s takýmto omylom organizátor nepočítal, mohlo by sa z jeho strany jednať o prípravu.⁸³

Ak organizátora postihne pozitívny omyl, t.j. mylne sa domnieva, že sú dané znaky trestného činu, na ktorom sa účastní, hoci tomu tak nie je, pretože osoba, o ktorej sa domnieval, že spácha trestný čin, ho v skutočnosti spáchať nechcela, a ani nemohla, je potrebné i pri hodnotení právnych otázok súvisiacich s akcesoritou účastníctva dôsledne vychádzať zo skutočnosti, že trestná činnosť sa odohrala iba v predstave organizátora.

⁸⁰ Bližšie pozri *Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 418/97*.

⁸¹ Bližšie pozri *Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky, sp. zn. 11 To 3/71*.

⁸² Bližšie pozri KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 354. ISBN 978-80-7179-082-2.

⁸³ Bližšie pozri ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I: Komentář: §§ 1 – 139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 346. ISBN 978-80-7400-428-5.

Opäť tak zásada akcesority neumožňuje organizátorovi prekročiť štádium prípravy.⁸⁴ Uvedené vývody o omyle je potrebné aplikovať aj pri ostatných formách účasti na trestnom čine.

Záver

Súčasná právna úprava účastníctva na trestnom čine (vrátane spolupáchateľstva) je výsledkom dlhodobého vývoja. Ak by sme skúmali prameň hlbšie, zistili by sme, že jej základom boli Zásady trestného zákonodarstva Zväzu sovietskych socialistických republík z roku 1958,⁸⁵ ktoré sa premietli už do Trestného zákona č. 140/1961 Zb., a aktuálne platný a účinný Trestný zákon predošlú úpravu takmer v identickom znení recipoval. Rekodifikáciou tak nedošlo ku zmene nie úplne najideálnejšie nastaveného systému.⁸⁶ Trestná zodpovednosť účastníka na trestnom čine je podmienená akcesorickou zásadou, ktorá požaduje, aby sa hlavný páchatel dopustil aspoň pokusu trestného činu, pričom sa vyžaduje trestná zodpovednosť hlavného páchatel'a po všetkých stránkach, i keď v tomto (dosť zásadnom) bode nie je trestnoprávna veda jednotná.

Nesystémovosť sa vypuklo prejavuje v takých prípadoch, keď nie je možné aplikovať ustanovenia o účastníctve a je potrebné uplatniť ustanovenia o príprave, aby bolo možné postihnúť osobu usilujúcu sa o účasť na trestnom čine. Uvedená forma však často nevystihuje skutočnú spoločenskú závažnosť spáchaného trestného činu, respektíve, v dôsledku obmedzenia prípravného štádia trestného činu len na zločiny, sa môže stať, že osoba „unikne“ trestnej zodpovednosti aj vtedy, kedy by jej uplatnenie bolo priliehavé a žiaduce.

Načrtnuté základné otázky trestnej zodpovednosti účastníka trestného činu ako fyzickej osoby je vždy nevyhnutné riešiť na podklade zavinenia ako neodpušiteľnej subjektívnej podmienky. V predloženom príspevku sme sa preto pokúsili podrobnejšie analyzovať vzájomné súvislosti oboch trestnoprávných inštitútov – účastníctva a zavinenia, s cieľom nájsť ich správne teoretické a zákonu zodpovedajúce zladenie.

⁸⁴ Bližšie pozri ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I: Komentář: §§ 1 – 139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 346. ISBN 978-80-7400-428-5.

⁸⁵ Porovnaj BURDA, A. Nová úprava účastenství v trestním zákoně. *Socialistická zákonnost*. 1962, roč. 10, s. 363. ISSN 0037-8305.

⁸⁶ Porovnaj ŘÍHA, J. Nová úprava forem trestné činnosti. In: J. JELÍNEK, ed. *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, s. 44. ISBN 978-80-87212-21-9.

Z uvedeného rozboru je, okrem iného, zrejmé, že pojmová podstata účastníctva spočíva výlučne na úmyselnej forme zavinenia, a ak by aj prichádzala do úvahy nebdanlivosť, vtedy sa vyžaduje subsumpcia konkrétneho prípadu pod iné ustanovenia Trestného zákona, respektíve bude mimo hraníc trestného práva.

Našu pozornosť upriamujeme na rôzne aspekty subjektívnej stránky trestného činu pri účastníctve, ktorých podrobná teoretická analýza nie je, zaiste, bez významu či len striktné akademická, pretože aj orgány aplikujúce Trestný zákon v konkrétnych právnych veciach musia rešpektovať jeho ustanovenia. Naopak, pre prípad jeho mlčania je vhodné, ak smú nachádzať odpovede v ustálennej judikatúre či v záveroch právnej vedy. Napokon, pri uvedenej úlohe im azda môže byť pomôckou aj tento príspevok, ktorý sústreďuje skúmanú problematiku v jednom celku.

Zoznam bibliografických odkazov

- BAŇACKÝ, M. a I. MENCEROVÁ. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. MADLIAK, et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006. s. 199-208. ISBN 978-80-7097-695-1.
- BOROŠ, M. Vzťah zavinenia k závažnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [1. časť]. *Trestní právo*. 2016, roč. 20, č. 4, s. 21-25. ISSN 1211-2860.
- BOROŠ, M. Vzťah zavinenia k závažnosti (nebezpečnosti) trestného činu v premenách času [2. časť]. *Trestní právo*. 2017, roč. 21, č. 1, s. 26-28. ISSN 1211-2860.
- BURDA, A. Nová úprava účastenství v trestním zákoně. *Socialistická zákonnost*. 1962, roč. 10, s. 353-367. ISSN 0037-8305.
- ČERMÁK, E. Problematika rozdílu spolupachatelství a pomocnictví při velezradě a vyzvědačství. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 7, s. 203-206. ISSN 0455-986X.
- FILIPOVSKÝ, J., J. TOLAR a A. DOLENSKÝ. *O obecné části trestního zákona*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1951. 155 s.
- HATALA, V. *Zavinenie v československom socialistickom trestnom práve*. 1. vyd. Bratislava: VSAV, 1961. 254 s.
- KMEC, J. K nepřímému pachatelství a některým souvisejícím otázkám trestní odpovědnosti. *Trestní právo*. 2003, roč. 8, č. 11, s. 19-22. ISSN 1211-2860.

- KORGO, D. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Plzeň: Vydavateľství a nakladateľství Aleš Čeněk, 2012. 220 s. ISBN 978-80-7380-407-7.
- KRATOCHVÍL, V. Akcesorita účastenství, vývojová stadia trestného činu a nepřímé pachatelství. *Socialistické súdnictvo*. 1984, roč. 36, č. 6, s. 36-44. ISSN 0231-7621.
- KRATOCHVÍL, V. et al. *Kurs trestního práva: Trestní právo hmotné: Obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN 978-80-7400-042-3.
- KRATOCHVÍL, V. et al. *Trestní právo hmotné: Obecná část*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 968 s. ISBN 978-80-7179-082-2.
- KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákonníku ČR 2007 z hlediska obhajoby. *Bulletin advokácie*. 2008, roč. 38, č. 6, s. 13-21. ISSN 1210-6348.
- MADLIAK, J. et al. *Trestné právo hmotné: Všeobecná časť*. 1. vyd. Košice: Vydavateľstvo UPJŠ, 2006. 456 s. ISBN 978-80-7097-695-1.
- MILOTA, A. a J. NOŽIČKA. *Trestné zákony zeme Slovenskej a Podkarpato-ruskej*. Kroměříž: Gusek, 1931. 453 s.
- Nález Ústavného súdu Českej republiky, sp. zn. IV. ÚS 418/97*.
- POLÁČEK, F. Pomoc k spolčení. *Lidové soudnictví*. 1951, roč. 2, č. 10, s. 318-320. ISSN 0455-986X.
- POLÁČEK, F. Pomoc na spáchanie kulpózneho trestného činu. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 6, s. 206-212. ISSN 0455-986X.
- POLÁČEK, F. Skutková podstata trestného činu a účastenstvo na trestnom čine podľa československého trestného práva. *Právny obzor*. 1956, roč. 39, č. 4, s. 198-212. ISSN 0032-6984.
- POLÁČEK, F. Spolčenie. *Právny obzor*. 1951, roč. 34, č. 8, s. 745-749. ISSN 0032-6984.
- POLÁČEK, F. Spolupáchateľstvo s predchádzajúcim spolčením. *Právny obzor*. 1953, roč. 36, č. 6, s. 484-512. ISSN 0032-6984.
- POLÁČEK, F. Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 5, s. 302-308. ISSN 0231-6625.
- PRUŠÁK, J. *Studie o účastenství*. Praha: Bursík & Kohout, 1909. 176 s.

- RÁLIŠ, A. *Trestné právo v kocke*. Bratislava: Vyššia škola družstevná pre Slovensko, 1942. 87 s.
- Rozhodnutie Městského soudu v Praze, sp. zn. 7 To 287/2010.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 4 Tz 102/2009.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. 7 Tdo 1009/2009.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej socialistickej republiky, sp. zn. 11 To 3/71.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky z 18. 12. 1922, sp. zn. Kr I 1387/21.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 06. 06. 1921, sp. zn. Kr I 622/20.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Československej republiky zo 14. 06. 1934, sp. zn. Zm III 34/34.*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky z 18. 08. 1970, sp. zn. 1 To 32/70 (R 57/1970).*
- Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 2 To 47/1976.*
- Rozhodnutie R 15/1952 Sb. rozhodnutí československých soudů: rozhodnutí ve věcech trestních.*
- Rozhodnutie Vrchného soudu v Praze z 30. 09. 2004, sp. zn. 2 To 88/2004.*
- Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky z 21. 12. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1466/2005.*
- Rozsudok Najvyššieho súdu Československej socialistickej republiky z 22. 05. 1968, sp. zn. 4 Tz 26/68 (R 50/1968).*
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky z 22. 05. 1992, sp. zn. 7 Tz 23/92.*
- Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej socialistickej republiky, sp. zn. 3 Tz 82/72.*
- ŘÍHA, J. *Nová úprava forem trestné činnosti*. In: J. JELÍNEK, ed. *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, s. 42-50. ISBN 978-80-87212-21-9.
- ŘÍHA, J. *Účastenství v trestním právu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. 291 s.

- ŘÍHA, M. Příprava trestního činu a účastenství. *Trestní právo*. 2008, roč. 12, č. 12, s. 19-24. ISSN 1211-2860.
- SLUNEČKO, P. a P. ZELENÝ. Pohled na některé praktické otázky uplatňování institutu účastenství. *Socialistická zákonnost*. 1971, roč. 19, č. 7-8, s. 457-461. ISSN 0037-8305.
- SOLNAŘ, V., D. CÍSAŘOVÁ a J. FENYK. *Základy trestní odpovědnosti: Podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. 456 s. ISBN 80-86199-74-6.
- SOLNAŘ, V. et al. *Systém českého trestního práva: II. Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Novatrix, 2009. 502 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
- SOLNAŘ, V. K Poláčkovu článku „Účastenství ve formě spolupachatelství a pomoci“. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 9-10, s. 624-625. ISSN 0231-6625.
- SOLNAŘ, V. Skutková podstata trestného činu a nebezpečnost jednání pro společnost. *Stát a právo*. 1956, roč. 1, č. 1, s. 86-102. ISSN 0585-0967.
- SOLNAŘ, V. Spolupachatelství a pomoc v novém trestním zákoně. *Právník*. 1952, roč. 91, č. 2, s. 97-108. ISSN 0231-6625.
- SOLNAŘ, V. *Účastenství v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1959. 167 s.
- SOLNAŘ, V. Úmyslné účastenství na kulposních deliktech. *Právník*. 1944, roč. 83, č. 5, s. 145-154. ISSN 0231-6625.
- ŠÁMAL, P. et al. *Trestní zákoník I: Komentář: §§ 1 – 139*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 1450 s. ISBN 978-80-7400-428-5.
- ŠAMKO, P. *Účastníctvo vo forme pomoci pri trestnom čine poškodzovania veriteľa* [online]. 2014-05-11 [cit. 2017-08-28]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a290-ucastnictvo-vo-forme-pomoci-pri-trestnom-cine-poskozovania-veriteľa>.
- TANZER, L. O úmyslu při trestném činu spolčení. *Lidové soudnictví*. 1952, roč. 3, č. 1, s. 34-36. ISSN 0455-986X.
- UDVARDY, L. Úvahy o zavinení pri trestnej účasti. *Socialistická zákonnost*. 1953, roč. 1, č. 4, s. 121-129. ISSN 0037-8305.
- VYBÍRAL, B. K otázce rozlišení spolupachatelství a pomoci v čs. trestním právu. *Právník*. 1956, roč. 95, č. 1, s. 20-34. ISSN 0231-6625.

- VYBÍRAL, B. Nad novou knihou o účastenství v československém socialistickém trestním právu. *Právník*. 1960, roč. 99, s. 775-783. ISSN 0231-6625.
- VYBÍRAL, B. *O objektu trestného činu*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1953. 48 s.
- VYBÍRAL, B. *Pojem a význam objektu trestného činu v československém socialistickém trestním právu*. 1. vyd. Praha: ČSAV, 1956. 160 s.
- ZÁHORA, J. Páchatel, spolupáchatel a účastník trestného činu. In: E. BURDA, et al. *Trestný zákon: Komentár: 1. diel*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 126-150. ISBN 978-80-7400-324-0.
- ZÁHORA, J. *Prípadové štúdie z trestného práva hmotného*. Bratislava: Iura Edition, 2007. 201 s. ISBN 978-80-8078-171-2.
- ZÁHORA, J. Trestná súčinnosť a účastníctvo. In: J. IVOR, et al. *Trestné právo hmotné 1: Všeobecná časť*. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 250-288. ISBN 978-80-8078-308-2.
- Zhodnocení poznatků o rozhodování soudů o některých trestných činech proti svobodě se zvláštním zaměřením na trestný čin loupeže [Zpráva trestního kolegia Nejvyššího soudu Československé socialistické republiky z 11. 02. 1979, sp. zn. Tpjf 33/79 (R 1/1980)].*

JUDr. Milan Boroš

Právnícká fakulta
Trnavská univerzita v Trnave
Kollárova 10
917 01 Trnava
Slovenská republika
boros.official@gmail.com